

3. LA LLENGUA CATALANA

VISTA DES DE LA LLENGUA AMAZIGA

- **La concordança entre gènere i nombre**

El nom en català, a l'igual que en amazic té distinció de gènere (masculí o femení) i nombre (singular o plural). Llavors, si es tracta d'una sola persona o d'una sola unitat ho diem en singular. També distingim entre el masculí i el femení.

NOI	ANIYBU	NOIA	TANIYBUT
HOME	ARYAZ	DONA	TAMYART
PLÀTAN	TAPLATANU	POMA	TATEFFAHT

I si es tracta de dues o més persones o unitats ho diem en plural. En amazic no existeix una formació sistemàtica del plural, algunes paraules comparteixen una regla determinada però, moltes tenen una forma particular de fer el plural. El cas del català és més fàcil, tot i que també hi ha algunes excepcions. Per exemple:

NOIS	INIYBAN	NOIES	TINIYBIN
HOMES	IYARYAZEN	DONES	TIMYARIN
PLÀTANS	TIPLATANUTIN	POMES	TITEFFAḤIN

- **Els articles**

En amazic no existeixen els articles definits. En el cas dels indefinits, per al singular s'utilitzen els adjectius numerals *IJJ* (per al masculí) i *ICT* (per al femení) i per al plural el pronom neutre indefinit *CA*. La majoria de vegades, si un sintagma nominal és definit o indefinit és deduïble pel context. En català, en canvi, s'utilitzen tots dos articles:

L'article definit, quan parlem d'una persona, d'un animal o d'una cosa determinada, pren la mateixa distinció del gènere i nombre que la paraula que acompanya:

EL NOI / ELS NOIS	ANIYBU / INIYBAN
LA NOIA / LES NOIES	TANIYBUT / TINIYBIN
EL PLÀTAN / ELS PLÀTANS	TAPLATANUT / TIPLATANUTIN
LA POMA / LES POMES	TATEFFAHT / TITEFFAḤIN

L'article indefinit **UN, UNS, UNA, UNES**, quan parlem d'una persona, d'un animal o d'una cosa indeterminada, i també pren la mateixa distinció de gènere i de nombre que la paraula que acompanya. Així direm:

UN NOI / UNS NOIS	IJJ N ANIYBU / CA INIYBAN
UNA NOIA / UNES NOIES	IJJ N TANIYBUT / CA N TINIYBIN
UN PLÀTAN / UNS PLÀTANS	IJJ N TAPLATANUT / CA N
UNA POMA / UNES POMES	IJJ N TATEFFAḤT / CA N TITEFFAḤIN

- **Els pronoms**

En amazic hi ha els 10 (deu) pronoms personals. Tots tenen dos gèneres, el masculí i el femení, excepte la primera persona.

Per exemple:

Cek – tu (masc.)

Cem – tu (fem.)

Kenniw – vosaltres (masc.)

Kennint – vosaltres (fem.)

En català, en canvi, només els pronoms de la 3ª persona en singular i en plural tenen distinció de gènere. També hi ha 10 (deu) pronoms personals:

JO	NECC
TU	CEK / CEM
ELL / ELLA / VOSTÈ	NETTA / NETTAT
NOSALTRES	NECCIN
VOSALTRES	KENNIW / KENNINT
ELLS / ELLES / VOSTÈS	NIHNI / NIHENTI

A diferència de l'amazic en català utilitzem el pronom **"TU"** quan parlem amb un amic o amb una persona de la mateixa edat, i diem **"VOSTÈ"** en una situació formal o per demostrar respecte a una persona gran. Llavors, les conjugacions del verb també canvien segons el pronom:

TU CANTES / VOSTÈ CANTA	CEK / CEM TÿENJED
TU VEUS / VOSTÈ VEU	CEK / CEM TWARID
TU SAPS / VOSTÈ SAP	CEK / CEM TESNED

A l'igual que en amazic, en català els adjectius demostratius es distingeixen per la proximitat o llunyania. En català, prenen la mateixa distinció del gènere i nombre que la paraula que acompanya però, en amazic, tenen una única forma per expressar proximitat (*A*) i una altra per llunyania (*IN*) sense distinció de gènere i nombre.

Així, en català, si som a prop diem:

AQUEST NOI / AQUESTS NOIS	ANIYBU / INIYBAN-A
AQUESTA NOIA / AQUESTES NOIES	TANIYBUT / TINIYBA-A

I si som lluny diem:

AQUELL NOI / AQUELLS NOIS	ANIYBU / INIYBAN-IN
AQUELLA NOIA / AQUELLES NOIES	TANIYBUT / TINIYBA-IN

Els numerals catalans són invariables a excepció del número 1, que direm **UN** o **UNA**, i del 2, que direm **DOS** o **DUES**, en funció de si la paraula que acompanyen és masculina o femenina. A partir del **TRES** és invariable. Això també és vàlid per als seus múltiples:

VINT-I-U	WAḤED U EICRIN
TRENTA-UNA	WAḤED U TLATIN
QUARANTA-DOS	TENAYEN U ARBEIN
CENT DUES	MYA U TNAYEN

En amazic s'acostuma a utilitzar més els numerals d'origen àrab que els d'origen amazic, amb l'excepció de UN i UNA (en masculí *IJJ* / *IJJEN* i en femení *ICT* / *ICTEN*).

- **Els possessius**

El possessiu català, a diferència de l'amazic, concorda en gènere i nombre amb la cosa posseïda. Per exemple:

EL COTXE DE L'ELENA	ṬUMUBIN N ILINA
EL SEU COTXE	ṬUMUBIN-NNES
LA CADIRA D'EN JOAN	AKURSI N JOAN
LA SEVA CADIRA	AKURSI-NNES

En català tenim uns pronoms especials que es diuen pronoms febles que poden substituir tant la preposició com l'element nominal. Per exemple:

El pronom - EN

MENJO PATATES TETTEY BAṬAṬA	→	EN MENJO TETTEY-TENT
--------------------------------	---	-------------------------

AGAFO TRES ENTRADES →
AD KKSİY TLATA N TIWRIQIN WAḌAF

N'AGAFO TRES
ADEKSIY TLATA

El pronom - HO

PORTA'M AIXÒ →
AWI-YI-D AYA

PORTA'M-HO
AWIYA-T-ID

PORTA TOT EL QUE T'HE DIT →
AWID MARRA MIN DAC NNIY

PORTA-HO TOT
AWI-YI-T-ID MARRA

El pronom - HI

PENSA EN LA NOTÍCIA →
XEMMEM DI LEXBAR

PENSA-HI
XEMMEM DAYES

VAIG A BARCELONA →
AD RAḤEY ḠAR BARSILUNA

HI VAIG
AD ḠARS RAḤEY

• El verb

En amazic hi ha 9 (nou) formes per conjugar el verb, que corresponen als 10 (deu) pronoms personals. En canvi en català tenim 6 (sis) formes per conjugar el verb que corresponen als 10 (deu) pronoms personals, encara que les persones **ELL / ELLA** i **ELLS / ELLES** utilitzen la mateixa forma de conjugació verbal:

JO PARLO

NECC SSAWALEY

TU PARLES

CEK TESSAWALED

ELL / ELLA PARLA

NETTA / NETTAT TESSAWAL

NOSALTRES PARLEM

NECCIN NESSAWAL

VOSALTRES PARLEM

KENNIW TESSAWALEM

ELLS / ELLES PARLEN

NIHNI / NIHENTI SSAWALEN / T

En amazic, el verb s'enuncia amb la 2ª persona de l'imperatiu que, a la vegada, és l'arrel i fa la funció d'infinitiu. L'amazic no té conjugacions verbals tal i com s'entenen en les llengües romàniques. La conjugació verbal consta de tres modes: indicatiu, relatiu i imperatiu. El verb es conjuga afegint al radical els prefixos i sufixos que expressen la persona i l'aspecte verbal. Per exemple: *xza* (mirar), *xzagh* (he mirat), *atexza* (que miri ella).

El sistema verbal català es basa en altres elements. En català hi ha 6 (sis) modes verbals: indicatiu, subjuntiu, imperatiu, gerundi, participi i infinitiu. Aquest últim serveix per enunciar el verb.

Els verbs catalans tenen 3 conjugacions verbals:

Els verbs acabats en AR: **CAMINAR** (UYAR)

Els verbs acabats en ER: **NÉIXER** (XLEQ), o en RE: **VEURE** (XZAR)

Els verbs acabats en IR: **CONDUIR** (NDEH)

Els 6 (sis) modes serveixen per expressar l'acció. Tres (3) són personals:

1. La forma indicativa:

La dona CANTA una cançó (Tamçart tçennej ijj uçennij)

2. La forma subjuntiva:

Desitjo que CANTEU una cançó (Xseç ad tçenjem ijj uçennij)

3. La forma imperativa:

Vosaltres, CANTEU una cançó! (Kenniw, çenjem ijj uçennij!)

I tres (3) són impersonals:

1. La forma infinitiva, que és la forma d'anomenar tots els verbs:

CANTAR (çennej)

VOLER (Xes)

DORMIR (ççes)

2. La forma en què l'acció s'està duent a terme en un moment donat:

Ahir ell estava CANTANT

Içennad netta tuça itçennej

Ara ells estan DORMINT

Rexxu nihni ççsen

Demà ella estarà MENJANT

Tiwecca nettat tili tett

3. Les formes del participi actiu i passiu del verb:

El poema CANTAT és molt conegut

Taçessist i çenjen tecnee attas

La fruita MADURADA és més bona

Agummu inwan yesbeç ktar

L'arbre FLORIT és molt bonic

Taçejart inwan tecna attas

Els verbs **SER / ÉSSER** (ILI) i **ESTAR** (AQA-CEK / TEDJID) tenen significats ben diferents. El verb ser / ésser denota una característica constant:

ELL ÉS METGE	NETTA D AḌBIB
ELLA ÉS ALTA	NETTAT TAZIRART
TU ETS TÍMIDA	CEM TSEDḤID

En canvi en amazic no és un verb sinó que s'expressa amb la partícula “d”. Per exemple; *Netta d azira* (ell és alt).

Mentre que el verb estar denota una característica temporal:

ELL ESTÀ CONTENT	NETTA IFARḤ
ELLA ESTÀ DE MAL HUMOR	NETTAT WAR TEDJI BU MLIḤ
TU ESTÀS CANSADA	CEM TUḤLED

En amazic s'eludeix i només es diu el pronom + l'adjectiu. Per exemple: *netta yuḥel* (ell cansat).

- **Lèxic**

La llengua amaziga i la llengua catalana, encara que són llengües de famílies lingüístiques diferents, tenen molts aspectes en comú com a resultat dels contactes lingüístics al llarg del temps.

Tant en català com en amazic hi ha mots d'origen llatí. Per exemple:

FARINA	FARINA
AFIDJUS	GALL JOVE

També hi ha una part del lèxic comú que prové de l'expansió araboislàmica. Per exemple,

BADENJAR	ALBERGÍNIA
ARRUZ	ARRÒS

Igualment hi ha la coincidència en mots incorporats a la llengua amaziga durant l'època precolonial i colonial:

SPITAR	HOSPITAL
FLAN	FLAM